

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.44>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРОЛЬОВАНИХ ІНОЗЕМНИХ КОМПАНІЙ В КРАЇНАХ ЄС

Смердов В.Ю.,
*аспірант кафедри фінансового та податкового права,
Державний податковий університет
ORCID: 0009-0004-7732-4668
e-mail: smerdov@1tax.com.ua*

Смердов В.Ю. Правове регулювання контрольованих іноземних компаній в країнах ЄС.

У статті на основі іноземних джерел та законодавчих актів проведено розгляд історії впровадження правил КІК у світі – спочатку в США, а потім і в інших країнах, принципи і рекомендації, якими керуються країни ЄС при впровадженні правил КІК у свої законодавства, а також застосування цих рекомендацій іншими країнами - не членами ЄС, зокрема, Україною. Автором було розглянуто основні рекомендації, які містять правила BEPS щодо правил КІК з метою їх впровадження у законодавства країн ЄС та інших країн – зокрема, визначення КІК, критерії щодо розміру частки володіння для визнання іноземної компанії КІК, вартісні критерії для їх застосування, загальні підходи до визначення доходів КІК і пільг тощо. Також були проаналізовані загальні положення Директиви № 2016/1164 щодо імплементації правил КІК, які, на відміну від правил BEPS, носять зобов'язуючий характер для країн ЄС щодо їх імплементації у законодавства.

Значну увагу автором було приділено огляду правил, за допомогою яких досягається уніфікація правил КІК у всіх країнах ЄС, не дивлячись на те, що їх потрібно було впровадити на рівні 28 різних систем оподаткування. Під час дослідження було визначено, що правове регулювання в країнах ЄС здійснюється на трьох рівнях – двох загально-рекомендаційних (правила BEPS і, зокрема, звіт щодо Кроку 3, а також Директива № 2016/1164) та на нормативно-обов'язковому, що виражений в законодавстві кожної країни ЄС. При цьому кожна країна вільна у правовому регулюванні правил КІК, але певна ступінь уніфікації, якої рекомендовано дотримуватись, правилами BEPS та Директивою № 2016/1164 все ж була закладена.

Було досліджено чи враховувались зазначені рекомендації Україною під час впровадження правил КІК в Податковий кодекс України в 2020 році (відповідні зміни до нього набрали чинності 1 січня 2022 року). Як було виявлено, окремі правила КІК, які застосовуються в Україні, повністю відповідають рекомендаціям, деякі є більш жорсткими (зокрема, щодо визначення розміру частки володіння для цілей визначення іноземної компанії КІК), а деякі – більш м'якими, порівняно з Директивою № 2016/1164 (зокрема, щодо визначення вартісного критерію). Приймаючи до уваги плани України щодо вступу в ЄС, автором зроблено висновок про доцільність врахування зазначених рекомендацій при розробці наступних змін до правил КІК в Україні.

Ключові слова: фінансові правовідносини, контрольовані іноземні компанії, податкове законодавство, BEPS, правила КІК в країнах ЄС, податкові правовідносини.

Smerdov V.Y. Legal regulation of controlled foreign companies in EU countries.

The article, based on foreign sources and legislative acts, examines the history of the implementation of CFC rules in the world – first in the USA, and then in other countries, the principles and recommendations that guide EU countries when implementing CFC rules into local legislation, as well as the application of these recommendations by other countries – non-EU members, in particular, Ukraine. The author considered the main recommendations contained in the BEPS rules regarding CFC rules with a view to their implementation in the legislation of EU countries and other countries – in particular, the definition of CFCs, criteria for the size of the ownership stake for recognizing a foreign company as a CFC, value criteria for their application, general approaches to determining CFC income and benefits, etc. The

general provisions of Directive No. 2016/1164 on the implementation of CFC rules, which, unlike the BEPS rules, are binding for EU countries to implement them in legislation, were also analyzed.

The author paid considerable attention to the review of the rules that achieve the unification of CIF rules in all EU countries, despite the fact that they had to be implemented at the level of 28 different tax systems. During the study, it was determined that legal regulation in EU countries is carried out at three levels – two general-recommended (BEPS rules and, in particular, the report on Step 3, as well as Directive No. 2016/1164) and at the regulatory-binding level, which is expressed in the legislation of each EU country. At the same time, each country is free in the legal regulation of CIF rules, but a certain degree of unification, which is recommended to be observed, was nevertheless established by the BEPS rules and Directive No. 2016/1164.

It was investigated whether the above recommendations were taken into account by Ukraine when implementing the CFC rules in the Tax Code of Ukraine in 2020 (the relevant amendments to it entered into force on January 1, 2022). As it was found, some CFC rules applied in Ukraine fully comply with the recommendations, some are stricter (in particular, regarding the determination of the size of the ownership stake for the purposes of determining a foreign CFC company), and some are softer, compared to Directive No. 2016/1164 (in particular, regarding the determination of the value criterion). Taking into account Ukraine's plans to join the EU, the author concluded that it is appropriate to take into account the above recommendations when developing subsequent amendments to the CFC rules in Ukraine.

Key words: financial legal relationships, controlled foreign companies, tax legislation, BEPS, CFC rules in EU countries, tax legal relationships.

Постановка проблеми. Правила КІК були запроваджені в різних країнах ЄС, але цей процес відбувався вельми неоднорідно. Це обумовлює можливі відмінності в правовому регулюванні КІК у межах різних країн ЄС. Наприклад, Німеччиною правила КІК почали застосовуватись майже в середині минулого сторіччя, і це друга країна у світі після США, яка взагалі застосувала ці правила. У той же час, такі країни як Естонія, Нідерланди, Угорщина імплементували правила КІК відносно нещодавно. Враховуючи різноманітність податкових систем країн – членів ЄС, умов, зокрема, часових, в яких ці країни впроваджували правила КІК, а також необхідність їх певної уніфікації, як мінімум, у межах ЄС, постає проблема визначення правових інструментів, за допомогою яких наразі здійснюється правове регулювання КІК в країнах ЄС.

Мета дослідження. Метою цієї статті є дослідження стану правового регулювання КІК в країнах ЄС, а також правових інструментів, за допомогою яких здійснюється уніфікація такого регулювання у межах ЄС, а також дослідження можливостей застосування цього досвіду в законодавстві України.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженнями питань правового регулювання правил КІК, зокрема, в інших країнах та в історичному аспекті в різній мірі займалися такі науковці, як: О. Федорченко, Ю. Сташенко, А. Монаєнко, Н. Атаманчук, О. Дмитрик, А. Мікрюков та інші. При цьому системний підхід щодо визначення послідовності впровадження правил КІК в ЄС, а також правового регулювання КІК в ЄС залишається недостатньо дослідженим.

Виклад основного матеріалу. Правила контрольованих іноземних компаній (далі – КІК) були імплементовані в українське законодавство відносно нещодавно – з 1 січня 2022 року, коли набрали чинності відповідні норми Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [1], впроваджені Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» [2]. Цій події передував досить тривалий узгоджувальний та законотворчий процес. Зокрема, ще з 1 січня 2017 року Україна приєдналась до Програми розширеного співробітництва в рамках ОЕСР й взяла на себе зобов'язання імплементувати Мінімальний стандарт Плану дій BEPS – а саме, Кроки 5, 6, 13, 14, які передбачені для країн – не членів ОЕСР. При цьому Міністерством фінансів України зазначалось, що імплементация цього плану в законодавство України була обумовлена потребою розробити багатосторонній єдиний механізм боротьби з агресивним податковим плануванням, спрямованим на штучне зменшення бази оподаткування та переміщення оподаткованого прибутку до низькоподаткових юрисдикцій [3].

Це відповідає загальній меті розробки Плану BEPS у світі. Цей План у вигляді 15 заходів (Actions) був ухвалений ОЕСР та країнами Великої двадцятки у вересні 2013 року, після випуску

у лютому того ж року звіту «Розгляд розмивання оподаткованої бази й виведення прибутку з-під оподаткування». При цьому сам План BEPS почав розроблятися ОЕСР ще після світової кризи 2008 року. Цими заходами визначені дії, починаючи з нових мінімальних стандартів, перегляду чинних стандартів, а також спільні підходи, що сприятимуть зближенню національних практик, та настанови, розроблені на основі найкращої практики. Мета цих заходів – встановлення уніфікованих правил, за якими країни мають формувати стратегії податкового планування. План дій BEPS покликаний сприяти співпраці у боротьбі зі схемами транскордонного податкового планування та розробленні рекомендацій для органів влади країн із їх подальшою імплементацією в національне законодавство [4, с. 122].

Серед заходів, включених до Плану BEPS, є Крок 3, випущений у 2015 році і присвячений регулюванню правил КІК. Між тим, правила КІК у багатьох країнах світу вже діяли задовго до цього. Зокрема, вперше у світі вони були представлені США ще у 1962 р., передумовою чого стала широка експансія американських компаній у інші країни після Другої Світової Війни, що стимулювалось, зокрема, Планом Маршалла [5]. Наступною після США країною, яка почала застосовувати правила КІК, стала Німеччина, яка зробила це у 1972 році – при цьому у форматі, схожому на США. Після цього були Канада (1976), Франція (1980), Великобританія (1984) та інші країни [6].

При цьому в звіті щодо Кроку 3 зазначено, що станом на 2015 рік вже 30 країн застосовували правила КІК, однак вони часто не встигають за змінами в міжнародному бізнес-середовищі, і багато з них мають конструктивні особливості, які не дозволяють ефективно боротися з розмиванням податкових баз [7]. Саме тому у звіті були визначені гнучкі рекомендації і підходи щодо правил КІК, які б, з одного боку, могли імплемтувались у законодавчі системи різних країн, а з іншого – були ефективними і встановлювали мінімальні універсальні стандарти для їх дотримання країнами.

Цей звіт містить наступні розділи [7]:

- визначення КІК. Зокрема, викладено рекомендації щодо того, як визначити, коли акціонери мають істотний вплив на іноземну компанію для її кваліфікації у якості КІК;
- виключення з правил КІК та порогові значення. У звіті рекомендується застосовувати правила КІК тільки щодо тих іноземних компаній, до прибутків яких застосовуються ефективні ставки оподаткування значно нижчі за ті, що застосовуються в материнській юрисдикції;
- визначення доходу. У звіті рекомендується, щоб правила КІК включали визначення доходу КІК, а також наведено невичерпний перелік підходів або комбінацій підходів, які правила КІК можуть використовувати для такого визначення;
- розрахунок доходу. У звіті рекомендується, щоб правила КІК використовували правила материнської юрисдикції для розрахунку доходу КІК, який має бути віднесений до акціонерів. Також рекомендується, щоб збитки КІК компенсувалися лише прибутками тієї ж КІК або інших КІК у тій самій юрисдикції;
- розподіл доходу. У звіті рекомендується, коли це можливо, прив'язувати поріг розподілу до порогу контролю, а суму доходу, що підлягає розподілу, розраховувати з урахуванням пропорційної власності або впливу;
- запобігання та усунення подвійного оподаткування. Одним із фундаментальних питань, яке слід враховувати під час розробки ефективних правил щодо КІК, є забезпечення уникнення подвійного оподаткування. Тому у звіті наголошується на важливості цього, і він рекомендує, наприклад, юрисдикціям з правилами КІК дозволяти зарахування фактично сплачених іноземних податків. Він також рекомендує країнам розглянути можливість звільнення від подвійного оподаткування дивідендів та прибутків, що виникають від відчуження акцій КІК, якщо дохід КІК раніше підлягав оподаткуванню за режимом КІК.

При цьому звіт не просто визначає зазначені категорії, а й містить відповідні рекомендації у межах кожного з них. Наприклад, щодо винятків та порогових вимог щодо КІК, у звіті зазначено, що обмеження сфери застосування правил КІК може реалізовуватись шляхом виключення суб'єктів господарювання, які, ймовірно, становлять незначний ризик розмивання бази оподаткування та переміщення прибутку для зосередження, натомість, уваги на випадках з вищим ризиком, оскільки вони демонструють певні характеристики або поведінку, що означає більшу ймовірність переміщення прибутку. У ньому розглядаються такі підходи до звільнення КІК від оподаткування:

- визначення порогової суми доходу, нижче якої правила КІК не застосовуватимуться;
- застосування правил КІК до операцій, в яких існує ризику зловживання – мотив або мета ухилення від сплати податків;
- застосування правил КІК тільки до тих КІК, які є резидентами країн з низькими ставками оподаткування.

Але одних тільки загальних рекомендацій було б недостатньо для їх ефективного впровадження. Тим паче, що деякі країни могли б цілеспрямовано уникати імплементації правил BEPS, зокрема, й правил КІК. Останнє може підтверджуватись, зокрема, тим, що деякі країни ЄС станом на 2015 рік ще не мали в своїх законодавствах правил КІК. Тому після затвердження Плану BEPS з боку ЄС було розроблено більш чіткі та детальні правила його імплементації на рівні країн ЄС. Зокрема, вже через 9 місяців, а саме 12 липня 2016 року Радою ЄС було ухвалено Директиву Ради (ЄС) № 2016/1164 – Anti-Tax Avoidance Directive або скорочено ATAD [8]. При цьому оскільки ЄС включає в себе країни, податкові системи яких містять суттєві відмінності, до них було б неможливо застосувати одні й ті самі правила. Тому при розробці цієї Директиви потрібно було також застосовувати певний ступінь узагальнення. Так, в її преамбулі прямо зазначено, що оскільки ці правила повинні відповідати 28 окремим системам оподаткування, їх потрібно обмежити загальними положеннями, а впровадження залишити державам-членам ЄС, оскільки вони мають більше можливостей формувати конкретні елементи цих правил - таким чином, щоб вони найкраще відповідали їхнім системам корпоративного оподаткування. Цієї мети можна досягти шляхом створення мінімального рівня захисту національних систем корпоративного оподаткування від практики ухилення від сплати податків у межах ЄС. Тому необхідно встановити спільний мінімальний рівень захисту для внутрішнього ринку в конкретних сферах.

Загальні правила щодо КІК містяться в п. 12 преамбули Директиви [8]. Ними визначено, зокрема, наступні тези:

- правила КІК мають наслідком перерозподілу доходу контрольованої дочірньої компанії з низьким оподаткуванням на її материнську компанію, а потім така материнська компанія стає платником податку з цього віднесеного доходу в державі, де вона є податковим резидентом;
- залежно від політичних пріоритетів конкретної держави, правила КІК можуть бути спрямовані на всю дочірню компанію з низьким оподаткуванням, певні категорії доходів або обмежуватися доходами, які штучно були перенаправлені до дочірньої компанії;
- з метою обмеження адміністративного навантаження та витрат на дотримання вимог також має бути прийнятним, щоб ці держави-члени звільняли від оподаткування певні суб'єкти господарювання з низьким прибутком або низькою нормою прибутку, що призводить до менших ризиків ухилення від сплати податків. Для забезпечення вищого рівня захисту держави-члени можуть знизити поріг контролю або використовувати вищий поріг для порівняння фактично сплаченого корпоративного податку з корпоративним податком, який би стягувався в державі-члені платника податків. Держави-члени можуть, транспонуючи правила КІК у своє національне законодавство, використовувати достатньо високий поріг ставки оподаткування;
- варто вважати прийнятним, щоб під час транспонування правил КІК у своє національне законодавство держави-члени використовували білі, сірі або чорні списки третіх країн, які складаються на основі певних критеріїв, викладених у Директиві, і можуть включати рівень ставки податку на прибуток підприємств, або використовували білі списки держав-членів, складені на цій основі.

Далі в статтях 7 та 8 Директиви зафіксовані вже більш детальні правила КІК та розрахунку доходу КІК. Наприклад, ними визначені наступні правила:

- розмір частки володіння, яка свідчить про наявність у компанії статусу КІК – а саме, у випадку юридичної особи, платник податків сам або разом із асоційованими підприємствами безпосередньо чи опосередковано володіє більше ніж 50 відсотками прав голосу або безпосередньо чи опосередковано володіє більше ніж 50 відсотками капіталу, або має право на отримання більше ніж 50 відсотків прибутків такої юридичної особи;
- право держав – членів ЄС виключати із сфери застосування правил КІК юридичну особу або постійне представництво з обліковим прибутком не більше 750 000 євро та прибутком від некомерційної діяльності не більше 75 000 євро; або (b) обліковий прибуток яких не перевищує 10 відсотків операційних витрат за податковий період;
- правила віднесення доходу КІК до бази оподаткування платника податків – а саме, у загальному випадку, коли КІК визнається такою за розміром частки володіння, дохід, що підлягає вклю-

ченню до бази оподаткування платника податків, обчислюється відповідно до правил оподаткування податком на прибуток підприємств держави-члена, в якій платник податків є резидентом для цілей оподаткування або в якій він розташований. Збитки юридичної особи або постійного представництва не включаються до бази оподаткування, але можуть бути перенесені на майбутні податкові періоди;

– країна резиденції платника податку дозволяє відносити податок, сплачений контрольованою іноземною компанією, на зменшення податкового зобов'язання платника податків в державі його податкового резидентства або місцезнаходження. Віднесення на зменшення податкового зобов'язання розраховується відповідно до національного законодавства.

При цьому, не дивлячись на зазначені правила і певний зобов'язуючий характер, як зазначено у преамбулі Директиви, вони є, скоріш, загальними орієнтирами, ніж чіткими вказівниками, і не створюють безпосередніх прав та обов'язків для платників податків. У свою чергу, конкретні правила КІК, які вже є обов'язковими для резидентів конкретної країни, кожна країна ЄС визначає своїм законодавством.

Щодо країн, які не є членами ЄС, правила BEPS та Директива № 2016/1164 можуть також застосовуватись як орієнтири для побудови власних правил КІК. На нашу думку, це є актуальним, враховуючи те, що і правила BEPS, і Директива враховують досвід застосування правил КІК, який формувался майже з середини минулого сторіччя. Крім того, використовувати їх як дороговказ є сенс і для країн, які планують стати членами ЄС, зокрема, для України. При цьому, оскільки, як було зазначено, Україна приєдналась до плану BEPS, і, зокрема, до його Кроку 3, правове регулювання КІК в Україні, здебільшого, враховує рекомендації, визначені у звіті щодо Кроку 3, наприклад:

– звіт визначає, що для визнання іноземної компанії КІК за формально-юридичною ознакою потрібно визначити володіння нею на 50% та більше. Між тим, у звіті також зазначено, що країни мають право на свій розсуд понизити цей критерій. Правила КІК в Україні враховують це, і визначають, що в загальному випадку, КІК визнається у разі володіння іноземною компанією більш ніж на 50%, але й визначає ситуації, в яких іноземна компанія визнається КІК навіть у випадку, коли розмір володіння нею є меншим, ніж 50% (більше ніж 10 відсотків, за умови що декілька фізичних осіб - резидентів України та/або юридичних осіб - резидентів України володіють частками в іноземній юридичній особі, розмір яких у сукупності становить 50 і більше відсотків);

– звіт визначає можливість застосування звільнення від КІК у разі недосягнення певних вартісних критеріїв (*De minimis threshold*), але самі вартісні критерії не вказує. В Україні ця можливість врахована і застосовується у вигляді звільнення прибутку КІК від оподаткування у разі, якщо загальний сукупний дохід усіх КІК однієї контролюючої особи із всіх джерел за даними фінансової звітності не перевищує еквівалент 2 мільйони євро на кінець звітного періоду. Звертаємо увагу, що цей поріг відрізняється від визначеного Директивою – у вигляді облікового прибутку не більше 750 000 євро та прибутку від некомерційної діяльності не більше 75 000 євро. Між тим, оскільки Україна наразі не є членом ЄС, застосовувати положення Директиви не є обов'язковим, і, крім того, як вже було зазначено, положення щодо КІК в Директиві також мають, здебільшого, рекомендаційний характер. При цьому, враховуючи націленість України на вступ в ЄС, під час розробки майбутніх змін у правила КІК є сенс враховувати рекомендації, визначені звітом з Кроку 3 правил BEPS та Директиви № 2016/1164.

Висновки. На підставі викладеного вище, можемо зробити висновок, що правове регулювання КІК в країнах ЄС здійснюється на трьох рівнях - двох загально-рекомендаційних (правила BEPS і, зокрема, звіт щодо Кроку 3, а також Директива № 2016/1164) та нормативно-обов'язковому, що виражений в законодавстві кожної країни ЄС. При цьому, не дивлячись на те, що країни досить вільні у правовому регулюванні правил КІК з урахуванням локальних систем оподаткування та інших особливостей, певна ступінь уніфікації, якої рекомендовано дотримуватись, правилами BEPS та Директивою № 2016/1164 все ж була закладена. В Україні, приймаючи до уваги перспективи вступу до ЄС, також є сенс враховувати відповідні рекомендації цих документів під час розробки змін до ПКУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.02.2026).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 року № 466-IX. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
3. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. BEPS. URL: <https://mof.gov.ua/uk/beps-440>.
4. Федорченко О.Є., Сташенко Ю.В. ПЛАН ДІЙ BEPS: КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ. Облік і оподаткування. 2020. № 4 (93). С. 119–130. DOI: <https://doi.org/10.33763/npndfi2020.04.119>.
5. Melissa Redmiles, Jason Wenrich. A History of Controlled Foreign Corporations and the Foreign Tax Credit. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-soi/historycfcftc.pdf>.
6. Sebastian Dueñas. CFC Rules Around the World. URL: <https://files.taxfoundation.org/20190617100144/CFC-Rules-Around-the-World-FF-659.pdf>.
7. OECD. Designing Effective Controlled Foreign Company Rules. Action 3 – 2015 Final Report. OECD/ G20 Base Erosion and Profit Shifting Project. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2015/10/designing-effective-controlled-foreign-company-rules-action-3-2015-final-report_g1g58ce1/9789264241152-en.pdf.
8. Про встановлення правил протидії практикам ухилення від сплати податків, які мають безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку: Директива Ради (ЄС) від 12 липня 2016 року № 2016/1164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-16#Text.

Дата першого надходження рукопису до видання: 3.02.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації: 5.03.2026

© Смердов В.Ю., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0